

P. MÜLLER PÉTER

KI SZAVATOL A BIRODALOM TARTÓSSÁGÁÉRT?

DÜRRENMATT: A NAGY ROMULUS

„Félreértés lenne azt gondolni, hogy a kelet-európai struktúra meddő, és nem szült soha semmit: önmagát szülte újjá, egyre totálisabb alakzatban, mignem eljutott a totalitárius semmiig. De a totalitárius semmi méhe is terhes: benne a világkatasztrófa érlelődik.”

Szilágyi Ákos: *Tanácsalán köztársaságok szövetsége*, 2000, 1991/5.

A nagy Romulus kaposvári előadásának politikai időszerűsége van, de művészi időszerűsége nincsen. Dürrenmatt „történelmietlen történelmi komédiája” politikai pamfletté válik a színpadon. Az előadás kezdőképe mást és többet ígér. Az előzene és az előjáték a színpadi időkezelés és metaforikusság Bob Wilson-i posztmodern teatralitását idézi. Ám e rövid előjáték után, melyben a két császári komornyik lassított balettmozgással és szintetizált géphangon megszólalva készíti el az uralkodói reggelit, az előadás visszatér egy konvencionális játéktílusba. A bevezető tónusa utóbb egyszer sem bukkan fel az előadásban.

Mohácsi János rendezése azt a jelhasználat-típust állítja előtérbe és teszi kizárólagossá, amelyben a színpadi történések közvetlenül, művészi-esztétikai áttételek nélkül megfeleltethetők mai-tegnapi politikai helyzeteknek, eseményeknek és személyeknek. Ez az egyszerű behelyettesítésre épülő hatásmechanizmus politikai érvényességét tekintve igaz lehet, ám művészi érvényessége felettébb korlátozott.

A darabválasztás — a mű témájának időszerűségét tekintve — kifogástalan. Hiszen a római birodalom utolsó császárának helyzete, a birodalom széthullásának végkifejlete, a rómaiak helyére benyomuló germánok mind-mind aktuálpolitikai összefüggéseket és értelmet sejtetnek. Mohácsi Jánosnak és Eörsi Istvánnak a szövegen végzett dramaturgiai munkája ugyancsak ezt az aktuálpolitikai jelentőséget hangsúlyozza és érvényesíti. Ennek eredményeként a szöveg és az előadás a politikai pamflet és a színpadi publicisztika stílusát képviseli.

Dürrenmatt abszurdja az egyedi esetenél tá-

Molnár Piroska (Júlia), Nagy Mari (Rea)
és Gyuricza István (Romulus)
(Fábián József felvétele)

gabb létösszefüggéseket hordoz: a birodalmi nagypolitika és a birodalmi hétköznapok groteszk szétválását és együttállását, a régi és új értékrendek kölcsönös viszonylagosságát, szavak és tettek kettészakadását jeleníti meg. Az előadásban ebből a többrétegű történelmi abszurdból valami triviális egyértelműség keletkezik. Arról van itt szó, amire a címmel és a mottóval utaltam, de nem az esztétikai megformálás révén, nem úgy, hogy a művészi kompozíció maga volna az üzenet, hanem úgy, hogy a színpadon mindent elmondanak, s eközben még valami színpadi játék is folyik.

Közvetlen hatását tekintve ez a *politikai színház* lehet igen erős. Hiszen a közönség a behelyettesítés-azonosítás kezdetleges gondolati műveletét elvégezve elégedett lehet önmagával és ezáltal a produkcióval is. Ám a művészi hatás, a politikumnak alárendelt művészi megformálás folyamányaként, szükségképpen erőtlenné marad, mivel *A nagy Romulus* előadása nem színpadi metaforára, művészi nyelvezetre épül, hanem közvetlen politikai utalásokra. Nem kifejez, hanem közöl, nem ábrázol, hanem demonstrál.

Az aktuálpolitikai fejleményeket demonstráló előadásban háttérbe szorul, kevesebb figyelmet kap az egyes színpadi szituációk rendezői kidolgozása és a színészvezetés. Ezt a fogyatékos-ságot nem pótolják vagy nem fedik el sem a nyelvi ötletek, sem a felvonultatott színpadtechnikai eszközök és színházi kellékek. Khell Zsolt színpadképe és az előadás rendezői „stílusa” egymással nem érintkező stíluspályákon mozog. A díszlet a posztmodern építészet idézettechnikájával és stíluseklektikájával ad élő, korszerű képi háttérrel, ami előtt azonban nagyon is hagyományos, művészileg felemás színpadi játék folyik.

A rendezőileg legkevésbé megoldott kérdés a passzivitás megjelenítése. Romulus tétlensége, racionális közönye, a birodalmi összeomláshoz való szemlélődő viszonya többrétegű mikrocselekvési rendszer kidolgozására adna lehetőséget. A címszereplő Gyuricza István azonban kénytelen maga megteremteni valamiféle értelmiségi hobbiművelőre (tyúktenyésztőre) jellemző cselekvésegyüttest, ám ez nem tud az előadás meghatározó stiláris jegyévé válni. A színpadi semmittevés mikrorealizmusának létrehozása helyett — az előadás didaxisával egyébként összhangban — a produkció az erőszak megjelenítésének és a harsány színpadtechnikának az eszközeivel él.

Az előadás legerőteljesebb rétege a szöveg, nemcsak Dürrenmatté, hanem **Eörsi** és Mohácsié. Ez a szöveg, utalásaival, kiszólásaival és poénjaival, politikai olvasatra és értelmezésre csábít. Ez azonban nem *színházművészeti* kérdés, továbbá nem a színműbírálat kompetenciája. A „történelmietlen történelmi komédia” elnevezés itt „széthullási tragédiá”-ra változik. S az

előadás végére még az előző történelmi-politikai korszakból jól ismert (ezúttal már nem vörös) farkok is kerül, szájba rágandó az ideológiát. Mindaz, ami a szövegen túl, az esztétikai szférában megjelenik, alárendelt és akcidentális szerepet játszik. Ez annál sajnálatosabb, mivel a választott darab már témája révén magában hordozza a politikai időszerűséget s ez a tény mentesíthetné az előadást a további aktualizálási kényszer alól. A produkció pedig az lehetne, ami egy színházi előadás elsősorban kell, hogy legyen: művészi alkotás.

A kaposvári *Nagy Romulus* ezt a lehetőséget ezúttal a politikum kérdésének rendeli alá, annak, amit a címben így fogalmaztam meg: Ki szavatol a birodalom tartósságáért? Számomra

azonban e bemutató esetében a valódi kérdés nem politikai, hanem esztétikai: Ki szavatol a produkció esztétikumáért?

Friedrich Dürrenmatt: A nagy Romulus (kaposvári Csiky Gergely Színház)

Fordította: Fáy Árpád. *Dramaturgiai munkák:* **Eörsi István** és Mohácsi János. *Diszlet:* Khell Zsolt. *Jelmez:* Cselényi Nóra. *Zene:* Fuchs László. *Rendező:* Mohácsi János.

Szereplők: Kelemen József, Karácsony Tamás, Znamenák István, Gyuricza István, Molnár Piroska, Nagy Mari, Serf Egyed, Sztarenki Pál, Lugosi György, Rázga Miklós, Szula László, Tóth Géza, Bezerédi Zoltán, Dunai Károly, Kulka János, Quintus Konrád, Varga Anikó, Pál Tibor.